

בולים מספרים על דרוזים

שמעון אביבי

הדרוזים מונים כיום כמיליון ורבע נפש. שלוש ריכוזיהם הגדולים נמצאים בסוריה, בלבנון ובישראל. בסוריה הדרוזים מונים כ-600,000; בלבנון כ-400,000 ובישראל כ-125,000. בירדן יש כ-30,000 דרוזים, וכ-100,000 דרוזים מפוזרים בצפון אמריקה ובדרומה, באוסטרליה ובמדינות נוספות. לדרוזים אין שאיפות לעצמאות לאומית ומעולם לא הייתה להם מדינה משלהם. בלבנון הם נהנו אמנם ממידה רבה של אוטונומיה בתקופת שלטונם של האמירים הדרוזים במאות ה-17 וה-19, אך לא נוצרה טריטוריה דרוזית מוגדרת. בשנת 1921 חלקו שלטונות המנדט הצרפתי את סוריה לחמש מדינות אוטונומיות תחת שלטונם ובני העדה שבהר הדרוזים זכו למעמד נפרד, אך כפופים לשלטון זר. כישלון המרד הדרוזי בשנים 1925-1927 לא מנע מהר הדרוזים לזכות במידה מסוימת של אוטונומיה. בשנת 1944 היא בוטלה סופית, והר הדרוזים היה לאחד ממחוזות סוריה לכל דבר. חרף העדר מדינה עצמאית משלהם, זכו הדרוזים לבולים, שהונפקו בנושאים הקשורים אליהם, בעיקר בסוריה, בלבנון ובישראל. הבולים נושאים את דיוק-נותיהם של אישים דרוזים, יישובים, נופים של אזורי מושבם, מבנים חשובים, אתרים ארכאולוגיים, מקומות קדושים להם, תלבושות אופייניות ועוד. במאמר זה נציג בולים המתייחסים לדרוזים וכן דמויות, אורחות חיים, אתרים ונופים הקשורים אליהם.

ישראל

הדרוזים בישראל מתגוררים בארבעה אזורים עיקריים:

- * הר הכרמל – בו מצויים היישובים דאלית אל-כרמל ועספניא.
- * הגליל התחתון – בו מצויים היישובים שפרעם, מע'אר, כאמה, סאג'ור.
- * הגליל העליון – בו מצויים היישובים עין אל-אסד, חרפיש, פקיעין, כסרא, כפר סמיע, יאנוח, ג'ת, נרפא, ג'ולס, אבו סנאן, כפר יאסיף.
- * רמת הגולן והחרמון – בהם מצויים היישובים בקעאתא, מסעדה, מג'דל שמש ועין קנדה.

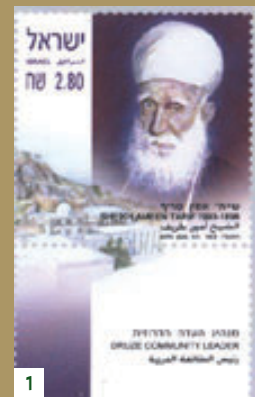
בכל כפרי הדרוזים או בקרבתם נמצאים מקומות מקוד־
שים לדרוזים. אתרים כאלה מצויים גם במקומות אחרים
בארץ. החשוב שבהם הוא מקאם אל-נבי שעיב (יתרו)
הנמצא בחיטין שבבקעת ארבל.
מדינת ישראל הנהיגה מדיניות של העדפת הדרוזים
על פני מיעוטים אחרים, קירוב הדרוזים למדינה וטיפוח
זהותם הלאומית.

אישים

שיח' אמין טריף

שיח' אמין טריף (1898-1993) היה מנהיגה הרוחני של
העדה הדרוזית בישראל במשך 65 שנים, יותר מכל
קודמיו. הוא נולד למשפחת טריף בכפר גזיליס, שהנהיגה
את העדה הדרוזית בארץ ישראל מאז שנת 1753. הוא היה
הצעיר בילדיו של שיח' טריף טריף, שעמד בראש העדה
משנת 1889 עד למותו בשנת 1928, שבעקבותיו נתמנה
שיח' אמין למנהיג העדה. הוא סיים בהצטיינות את לימודי
הדת בח'לואת אל-ביאדה, בית המדרש להכשרת אנשי דת
דרוזים ליד חאצביא בלבנון. לשיח' אמין ואשתו נדא נולדו
חמש בנות ובן, אך הבן, יוסף, נפטר בן יומו, ומכאן כינויו
– אבו יוסף. כבר בצעירותו התבלט שיח' אמין באומץ לבו
והיה נערץ על הדרוזים בארץ ומחוצה לה. הוא רכש לו
שם של מפשר ומשכין שלום. בשנת 1946 יצא להר הדרור-
זים בסוריה כדי לפשר בסכסוך דמים בין השליט הדרוזי
סולטאן אל-אטרש לחמולות מקומיות. מסופר שסולטאן
פרק מעליו את נשקו כשנכנס אל שיח' אמין שהיה בבית
התפילה, והלה ציווה עליו להפסיק להילחם "אחרת לא
תראו אור לעולמים". בין היתר הוא גם מנע שפיכות דמים
בבית-ג'ן ויישב סכסוכים בירכא ובכפרי הכרמל.

ערב מלחמת העצמאות ובמהלכה שמר שיח' אמין
על נייטרליות במאבק בין היהודים לערבים. לקראת תום
המלחמה הוא החל להזדהות עם מדינת ישראל. שיח'
אמין הסתייג מחוק גיוס חובה של העדה הדרוזית לצה"ל,
אך לאחר שהחוק הוחל ב-1956, נקט שיח' אמין בגישה
פרגמטית, ביקר את המגוייסיים הדרוזים בבסיסם במחנה
צריפין, עודדם וקרא לאחדות מלאה בינם לבין חיילי צה"ל.
הוא פנה לזקני העדה בצינו כי הגיוס לצה"ל אינו פחות
חשוב מתפילה והתייחדות ועליו לחול על כל צעיר דרוזי.

1. דיוקנו של שיח' אמין טריף ותמונת מקאם קבר אל-נבי שעיב בחיטין על בול מ-27 באפריל 2003, במלאת עשור למותו
- 2-3. מקאם קבר אל-נבי שעיב (קבר יתרו) בחיטין, הגליל התחתון
2. בול מ-26 באוקטובר 1961, השויך לסדרה בת עשרה בולי דואר אוויר בנושא נוף ארצנו
3. בול מ-17 באפריל 1972 המוקדש לעלייה לרגל (ז'אכרה) השנתית של הדרוזים למקאם קבר אל-נבי שעיב

שיח' אמין ראה בגיוס החובה סימן שיוויון אמת לדרוזים בחובות ובזכויות. הזדהותו המלאה עם המדינה באה לידי ביטוי נחרץ ערב מלחמת ששת הימים, כאשר ערך תפילה בג'וליס לשלומה של מדינת ישראל. כנס של ראשי העדה הדרוזית, בהנהגתו של שיח' אמין, שנערך במקום אלח'דר בכפר יאסיף, הסתיים בהכרזה ש"העדה הדרוזית רואה את עצמה חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל והיא מוכנה לעשות את כל מה שביכולתה, כדי לעזור למדינה במישור המדיני והצבאי".

העדה הדרוזית בארץ ישראל לא הוכרה כעדה דתית נפרדת בתקופות השלטון העות'מאני והמנדט הבריטי. פעולתו הראשונה של שיח' אמין אל מול שלטונות ישראל עסקה בנושא זה. הוא הפנה בקשה לממשלה להכיר בעדה הדרוזית כעדה דתית עצמאית, וב-1957 השיג את מבוקשו. בשנת 1961 הוקמה מועצה דתית לעדה הדרוזית בראשותו, ובשנת 1962 הוקמו בתי הדין הדתיים הדרוזיים ושיח' אמין התמנה גם לתפקיד אב בית הדין הדתי הדרוזי לערעורים.

עמדתו בנושאים חברתיים נחשבה לנוקשה. ב-1991 פרסם גילוי דעת לפיו יוטל חרם דתי וחברתי על כל דרוזי שיוורשע בסחר או בעישון סמים. גישתו למעמד האישה הייתה שמרנית: הוא דרש שהנשים יתנהגו לפי דרישות הדת ופסקי ההלכה, יימנעו מלערוך מסיבות משותפות לגברים ולנשים, לא ינהגו ברכב, ולא ישתתפו בהפגנות וכד'.

בשנת 1990 הוענק לשיח' אמין טריף פרס ישראל על תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

השיח' הלך לעולמו ב-2 באוקטובר 1993. בצוואתו קבע שההנהגה הרוחנית של העדה תעבור אחרי מותו לנכדו שיח' מנפך טריף. הוא ביקש להיקבר בצנעה ליד קברו של שיח' עלי פארס בג'ולס, אך בני משפחתו ומנהיגי העדה החליטו אחרת. שיח' אמין נקבר בביתו, בחדר שבו גדל ושימש אותו לימים לפגישותיו עם אנשי הדת.

מקומות קדושים לדרוזים בישראל

מקום קבר אל-נבי שעייב (יתרו)

הדרוזים מאמינים שדתם קיימת מאז בריאת העולם, ואילו הדתות האחרות התפתחו שנים רבות אחריה. לפי אמונתם, האנושות בשחר ימיה לא הייתה בשלה דיה לקבל את דתם המכילה את האמת כולה ולכן קיבלה את הדתות האחרות המייצגות אמת חלקית בלבד. מאמיניה, שהיו מעטים, הסתירו, על כן, את אמונת הייחוד שלהם ואת בקיאותם ברוי הדת, אך תרמו מידיעותיהם לסייע לאבות החכמה האנושית ולמחוללי הדתות המונותאיסטיות הגדולות. אחד מהמאמינים הללו היה יתרו, המכונה הנביא שעייב בפי המוסלמים והדרוזים. הוא ייעץ למשה, גדול נביאי ישראל, והדריכו בבחירת מנהיגים וביישום שיטה להאצלת סמכויות בשפיטה. יתרו ומשה נקשרו בקשרי משפחה עם נישואיו של משה לצפורה, בתו המאומצת של יתרו (לפי האמונה הדרוזית).

בקוראן ובמסורות הדרוזיות נאמר שאלוהים שלח את הנביא שעייב אל המדיינים אנשי העיר אל-איכה כדי להניאם מעבודת אלילים ולשכנעם לחדול משוד

עוברי אורח ולא לרמות במידות ובמשקולות. הללו סרבו לשמוע בקולו וגרשו את הנביא מעירם. בעקבות זאת הרס אללה את העיר החוטאת ברעש אדמה וכל תושביה נספו. האגדה העממית מספרת שיתרו מצא מקלט במערה הסמוכה לכפר חטין ובה חי עד מותו בשיבה טובה. הוא נקבר באותו מקום ומצבה הונחה על קברו. הראשון המזכיר את קבר אל-נבי שעיב בחטין הוא הנוסע הפרסי נאצרי חי'וסרו, שסייר במקום ב-1047. נוסעים, וביניהם יהודים, מזכירים מאז את המקום ללא קשר לדרוזים. רק בשנות ה-90 של המאה ה-19 מתאר לורנס אוליפנט לראשונה את החגיגות השנתיות של הדרוזים ליד קבר הנביא שעיב. אז גם נבנה החלק הישן של הבניין, שהוקם ביוזמת שיח' מֶהְנָא טריף מג'וליס, ראשה הרוחני של העדה הדרוזית באותם ימים. הוא גם יזם שיגור משלחת של נכבדים להר הדרוזים בסוריה ולדרוזים בלבנון כדי לאסוף תרומות להקמת הבניין. תרומות רבות הועלו גם בידי הדרוזים בארץ. עבודות השיפוץ והשיקום נמשכו גם בתקופת המנדט הבריטי. בתקופה זו נתגלע סכסוך בין העדה הדרוזית לבין המועצה המוסלמית העליונה בקשר לרישום הבעלות על האתר. הקבר נרשם על שם המועצה המוסלמית העליונה ונמנה עם המקומות המקודשים למוסלמים. שיח' אמין טריף מחה על כך, והסכסוך עבר להכרעת הנציב העליון, שלא פסק בנושא עד לסיום המנדט הבריטי. עם הקמת המדינה הוכרה בעלותם של הדרוזים על האתר, ואף הוענקו להם כמאה דונם קרקע סביבו. שיח' אמין טריף דאג לשיפוץ האתר ולהרחבתו.

לאחר קום המדינה הקצה צה"ל כוח צבאי מהיחידה הדרוזית (יחידה 300) לאבטחת חגיגות אל-נבי שעיב, הנערכות ב-25-28 באפריל מדי שנה, ולעריכת טקס צבאי במקום. טירונים דרוזים נשבעים אמונים לצה"ל במקום וראשי המדינה, קציני צבא ומשטרה נוהגים להשתתף בחגיגות אלה. חגיגות עממיות של כלל הציבור הדרוזי נערכות במקביל להתכנסות הדתית במקום.

במבנה המרכזי באתר אל-נבי שעיב נמצא אולם התפילה הגדול, שאליו עולים בגרם מדרגות. לידו חדר ובו קבר הנביא המכוסה בפרוכת ירוקה (ירוק הוא צבעו של הנביא שעיב ושל יסוד השכל הכולל שהתגלם בו). ליד הקבר מדרום, יש מחראב וברצפתו אבן ובה מגרעת בצורת כף רגל (דַעְסָה). לפי המסורת הדרוזית נוצרה המגרעת כשהנביא שעיב הכה במקום בחוזקה בכף רגלו השמאלית כדי להרוג נחש, שטביעת גופו נראית לרוחב השקעורית.

באתר אולמות רבים לשימוש המבקרים ועולי הרגל. ב-1999 הושלמה בניית אולם אירוח חדש ומפואר, מוקף בקשתות אבן מרהיבות, וממנו תצפית על הסביבה. בכל זוג קשתות שמעל כל חלון, מגולפים 164 כדורי אבן קטנים כמניין הנביאים הדרוזים.

תמונה של מקאם קבר אל-נבי שעיב מופיעה גם על הבול לזכרו של שיח' אמין טריף (ראו לעיל).

מקאם אל-נבי סַבְלָאן

ההיסטוריה הדרוזית הכתובה אינה מזכירה את הנביא סבלאן. הדרוזים מאמינים שסבלאן הוא אבו אל-ח'יר סַלַאמָה בן עבד אל-והאב אל-סַאמְרִי, שהנהיג את

4. מקאם אל-נבי סבלאן על הר זבול, סמוך לכפר חרפיש, בגליל העליון. בול מ־22 ביולי 1986 לכבוד חג הנביא סבלאן שחל ב־10 בספטמבר. הכיתוב בבול – "קבר הנביא סבלאן, חרפיש" – הינו שגוי. באתר זה לא מצוי קברו של הנביא סבלאן אלא המערה בה התגורר
5. פסיפס הלחם והדגים בכנסיית הלחם והדגים בטבחה. תווית הביול הונפקה ב־19 בנובמבר 1996 לכבוד חג המולד באותה שנה. עליה כתובת באנגלית: "ברכות חג מארץ הקודש"

ההכנה לגילוי דת הייחוד הדרוזית במצרים בשנים 996-1003, והיה אחד מחמשת נביאי הדרוזים שהחל משנת 1017 הפיצו את הדת החדשה.

לפי המסורת הדרוזית הדבורה (שבעל פה), הנביא סבלאן יצא ממצרים לחברון כדי לשכנע מאמינים חדשים בדת הייחוד. חברון נודעה מאז ומתמיד בדבקותה הדתית, והוא נתקל שם בהתנגדות חריפה ונאלץ לעזבה. הוא פנה לגליל, אך אנשי חברון רדפוהו. האגדה מספרת שכאשר הגיע להר זבול מצא מקלט במערה קטנה בראש ההר. רודפיו אתרו את מקומו ורצו להשיגו. בדרכם היה עליהם לעבור את נחל כזיב, אך נעשה נס ומי הנחל גאו וחסמו את דרכם והם נאלצו לסגת. לפי המסורת שהה הנביא סבלאן בהר זבול שנים רבות ועסק בפירוש ספרי הדת הדרוזית. הוא בנה חדר מעל המערה, שבו התגורר בגפו כאשר חלפה הסכנה. מכיוון שישב בלב אוכלוסייה עוינת החליט לעזוב את המקום ועבר להתגורר בכפר פפא בהר הדרוזים שבטוריה ושם מת ונקבר. בבכא מצוי מקום קדוש לדרוזים בשם מקאם קבר אל-נבי סבלאן.

הר זבול נמצא מדרום לכפר הדרוזי חרפיש (שיח הברקן) בגליל העליון, בגובה 814 מ'. על ההר היה כפר ערבי בשם סבלאן, שניטש במלחמת העצמאות. הדרוזים תבעו את אדמות ההר, שהיו הקדש מוסלמי, בשל מקאם אל-נבי סבלאן שבפסגתו, המקודש להם, ובקשתם מולאה. המקאם משתרע על שטח בן 15 דונם מתוך 206 דונם של שטח ההקדש הדרוזי במקום. המבנה המרכזי באתר הוא בן שתי קומות. הכניסה הראשית ממזרח מוליכה לאולם מקומר. מימינו נמצאת הח'לזה ובהמי שבו חדר קטן, שממנו יורדות חמש מדרגות אל מערה קטנה, שבה שהה הנביא סבלאן. המקאם צבוע בכחול (צבעו של אבו אל-ח'יר ושל יסוד הרצון שהתגלם בו). העלייה לרגל אל האתר נערכת בכל שנה ב־10 בספטמבר, שהוכר כחג דרוזי רשמי במדינת ישראל.

סלע נס הלחם והדגים

ישוע הנוצרי מקודש גם לדרוזים ומקום נס הלחם והדגים בטבחה על שפת הכנרת משמש להם אתר עלייה לרגל. בברית החדשה מסופר על ישוע שהאכיל בדרך נס חמשת אלפים איש בעזרת חמש ככרות לחם ושני דגים (מתי יד, יד-כא). הנוצרים והדרוזים מאמינים שהסלע שעליו התרחש הנס נמצא במרכז האפסיס בכנסיית הלחם והדגים בטבחה. לפני הסלע מצוי פסיפס בו מתוארים סל ככרות הלחם והדגים. דרוזים נוהגים לפקוד את המקום.

יד לבנים הדרוזים

בדאלית אל-כרמל מצוי ביתו של לורנס אוליפנט המשמש כיום 'בית יד לבנים הדרוזים'. אוליפנט (1829-1888) היה סקוטי שפעל בעשר שנותיו האחרונות בעיקר למען הגשמת הרעיון הציוני. הוא השתקע בארץ בסתיו 1882 והתגורר כאן במשך חמש שנים בבית ששכר במושבה הגרמנית בחיפה ובמעון קיץ שבנה בדאלית אל-כרמל. בעיני תושבי המקום נחשב בית אוליפנט לארמון. יחסי רעות נרקמו ביניהם לבין אוליפנט, והוא העריכם בזו הלשון: "הציבור החביב ביותר שבכל תושבי ארץ ישראל". בבית התגוררו בחודשי הקיץ אוליפנט, רעייתו אליס ומזכירו נפתלי הרץ אימבר, מחבר ההמנון הלאומי 'התקווה'. לזכרה של אשתו, שמתה באותו בית ב-1886 ונקברה בחיפה, הוצב בחצר עמוד זיכרון משיש. כעבור זמן מכר אוליפנט את ביתו למשפחה נוצרית משרעם וחזר לאנגליה, שם נפטר.

ב-1969 נהרג רב-סמל לָטְפִי, בנו של אֶמֶל נסר אל-דין מדאלית אל-כרמל, במרדף אחרי מחבלים בערבה. בעקבות מות בנו לקח עליו אמל לייצג את המשפחות השכולות הדרוזיות בארגון יד לבנים. ב-1979, בהיותו חבר כנסת, יזם את הקמת 'בית יד לבנים הדרוזים' בבית אוליפנט שבכפרו. אמל ראה בבית זה חשיבות מיוחדת משום שהתגוררו בו יחד הנוצרי-הציוני הדגול אוליפנט ומחבר ההמנון הלאומי, נ"ה אימבר. לאחר עבודות שיפוץ נחנך בית אוליפנט ב-1982 והוכרז כ-'בית יד לבנים הדרוזים'. אמל משמש יו"ר הנהלת הארגון מאז הקמתו.

קִלְעָת ג'ִדִין (מבצר יחיעם)

בתחום קיבוץ יחיעם נמצאים שרידיה המרשימים של מצודה, שנבנתה לראשונה בידי הצלבנים בראשית המאה ה-13. ב-1265 כבש אותה הסולטאן הממלוכי בִּיבְקָס והרסה. בשנת 1738 כבש מושל הגליל, הבדווי ט'אהר אל-עמר, את המבצר ובנה אותו מחדש. בשנות המרד הערבי (1936-1939) השתמשו במצודה כוחות ערביים בפיקודו של פְּנֹזִי אל-קְאוּקְגִ'י. בשנת 1946 עלו למקום אנשי קיבוץ יחיעם והשתמשו במצודה ההרוסה למגורים ולהתגוננות.

ב-20 בינואר 1948 ערכו מאות ערבים חמושים התקפה גדולה על יחיעם, אך זו נהדפה ונגרמו להם אבדות כבדות. המצור על יחיעם החמיר ונוצר צורך דחוף להעביר לאנשיו מזון וציוד. ב-27 במרס יצאה אפוא שיירת אספקה מנהריה לכיוון יחיעם, וליד הכפר הערבי פְּאֶבְרִי נתקלה במחסום גדול על הכביש ואש עזה נפתחה עליה. מאות ערבים הסתערו על השיירה ובקרב שהתחולל נהרגו 47 מלוחמיה. המצב ביחיעם הלך והחמיר. ניסיונותיו של חיל האוויר הצעיר להצניח אספקה לאנשי יחיעם לא תמיד עלו יפה, והמטענים שהטיל נפלו פעמים רבות מחוץ לגדרות הקיבוץ.

הדרוזי כאמל עבאס מהכפר ג'ת החליט לחוש לעזרת נצורי יחיעם. ב-30 במרס עם שחר הוא לקח את בנו היחיד מְזִיד בן העשר ואת פרתם היחידה והחלו לצעוד ליחיעם. כשקרבו לקיבוץ הוא שלח את מזיד עם הפרה היישר לכיוון המצודה.

6. בית אוליפנט בדאלית אל-כרמל, המשמש בית יד לבנים הדרוזים. הבול הונפק ב־26 באפריל 1984 לרגל יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ה'תשמ"ד (1984)
7. קלעת ג'דין (מבצר יחיעם). הבול הונפק ב־5 במאי 1954 לכבוד יום הזיכרון תשי"ד ללוחמי מלחמת הקוממיות
8. הר מירון. הבול הונפק ב־17 באפריל 1990. שייך לסדרה בת שלושה בולים בנושא שמורות טבע בישראל

היה חשש שהבן ייעצר בידי לוחמים ערבים הצרים על יחיעם ולכן תדרך כאמל את בנו שבמקרה כזה יאמר להם שהפרה הלכה לאיבוד והוא יצא לחפשה כדי להחזירה לג'ת. כשהגיע מזיד אל גדר הקיבוץ יצא לקראתו אחד הלוחמים, קשר כיסוי לעיניו והובילו יחד עם הפרה לתוך המבצר. הילד סיפר על שליחותו מטעם אביו, העניק לנצור רים את הפרה במתנה כדי שלא ירעבו וקבע עמם הסדרים למפגשים נוספים. מזיד הביא להם אספקה מידי שבוע עד שיחיעם שוחררה במבצע בן-עמי ב־14 במאי 1948. לימים שירת מזיד עבאס בצה"ל, הוענקו לו שני ציונים לשבח על תושיה ואומץ לב בעת התקלות, והוא סיים את שירותו הצבאי בדרגת אל"מ.

נופים

הר מירון

ההיסטוריון הדרוזי שיח' מחמד עבד אל-מאלף אל-אֶשְׁרַפְאִי כתב במאה ה־17 כי כבר בתקופת יסוד הדת הדרוזית במאה ה־11 התקיים בהר מירון הכפר הדרוזי אל-ג'רמק. שני מקורות ערביים מראשית התקופה הממ-לוכית מזכירים את קיומם של היישובים הדרוזיים אל-בְּקִיעָה (פקיעין) ואל-זַאבוּד בהר מירון ומציינים את קיומם של יישובים דרוזים נוספים בהר אל-זַאבוּד (הוא הר מירון) מבלי לנקוב בשמם. במאה ה־16 התקיימו בהר היישובים הדרוזיים הבאים: ג'רמק, זאבוד, אל-בְּקִיעָה, בית ג'ן וחרפיש. הכפר עין אל-אסד הוקם בשלהי המאה ה־19.

המצוקה העיקרית של הדרוזים הייתה הצורך בהגנה על מנת לשרוד כעדה נפרדת השוכנת בסביבה עוינת וסובלת מהשלטון המוסלמי. אזור ההתנחלות של הדרוזים היה, לפיכך, בשטח הררי גבוה, מבודד ונוח להגנה ומרוחק ממרכזי השלטון ומדרכים ראשיות. הר מירון ענה על דרישות ההתגוננות של הדרוזים, והם בחרו להתיישב בו על אף שטחי הטרשים הרבים המצויים בו. למען ביטחונם העדיפו הדרוזים לעבד קרקעות רדודות או מטליות קרקע קטנות בין הסלעים, מאשר להתנחל באדמות פוריות בעמקים, שהיו חשופים להתקפות.

הר הכרמל

9. הבול הונפק ב־13 באפריל 1952 לרגל תערוכת הבולים הארצית (תב"א) שהתקיימה בחיפה. שייך לסדרה בת שני בולים. הבול הנוסף נושא תמונה של מפרץ חיפה
10. גיליונית זיכרון שהונפקה ב־16 באפריל 1987 לרגל תערוכת הבולים הלאומית שהתקיימה בחיפה. בציור מופיעים הר הכרמל והבול שהונפק ב־1952
11. גיליונית מזכרת שהונפקה ב־28 בספטמבר 1980 לרגל תערוכת הבולים הלאומית שהתקיימה בחיפה. בציור מופיע הר הכרמל בתחריט מהמאה ה־17

הר הכרמל

התיישבות הדרוזים בכרמל התחילה ממחצית המאה ה־18. המסורת הדרוזית גורסת שכפריהם הוקמו על חורבות יישובים קדומים, אך יש גרסאות שונות לגבי מספר היישובים ומיקומם. אין עדויות בכתב על יישוב דרוזי כלשהו שהיה בכרמל בעבר, וגם אין ממצאים היכולים להצביע על קיומם. לאחרונה התגלתה צוואה של אישה דרוזית משנת 1815 ובה מופיעים לראשונה בכתב שמותיהם של חמישה כפרים דרוזיים שהיו בכרמל באותה שנה: דאלית אל-כרמל, עספיא, בַּסְתָּאן, אָם אל-שַׁקָּף ואל-שַׁלְאָה.

בכרמל מצויים אתרים אחדים המקודשים לדרוזים: מקאם אבו אבראהים (בדאלית אל-כרמל), מקאם אבו עבדאללה (בעספיא), מערת סִידְנָא אל-עֶרוּרִי (בעספיא), מַגְ'לַס סַת חִ'דְרָה (בנחל אורן עליון), סלע נס השריפה (המַחְרָקָה קרן כרמל), חורשת הארבעים (דרומית מזרחית לאוניברסיטת חיפה) ומערת אליהו – מקאם אל-חִ'דֵּר (בחיפה).

ברכת רם (בְּרִכַּת רָאם)

בצפון רמת הגולן מצויה בְּרִכָּה טבעית (כ־850 X כ־600 מ') היא ברכת רם. הברכה נוצרה כתוצאה מהתפרצות הר געש שפעל במקום לפני מאות אלפי שנים. הברכה, הסובלת לאחרונה ממצוקת מים, משמשת מאגר למי שתייה ולחקלאות ליישובי צפון רמת הגולן, ובהם הכפרים הדרוזיים. מערבית לברכה נמצא הכפר הדרוזי מסעדה ודרומית לה בַּקְעָאָתָא (בקעה). שני הכפרים הוקמו לפני כ־100-130 שנה בידי משפחות דרוזיות ממג'דל שמש.

12. ברכת רם בבול
שהונפק ב-20 בדצמבר
1973. שייך לסדרה בת
ארבעה בולים בנושא נוף
הארץ שהונפקו בדצמבר
1973
13. הר חרמון בבול
שהונפק ב-16 בינואר
1973. שייך לסדרה בת
שבעה בולים בנושא נוף
הארץ שהונפקו בנובמבר
1972 וינואר 1973
14. מפת ארץ ישראל
ובה גבולות החלוקה
שאושרו באו"ם ב-29
בנובמבר 1947 והכתובת
'מדינת היהודים'. הבולים
הונפקו בשנת 1948
בידי קרן קימת. הבולים
שעליהם הודפסו המילה
'דאר' והערך הנקוב,
היו בשימוש בירושלים
הנצורה החל מ-9 במאי
1948

צפונית לברכת רם מצוי מקום קדוש לדרוזים – מקאם אל-נבי יעפורי. לפי אחת המסורות יעפורי הוא אבו ד'ר אל-ע'פארי, ממלוויו של הנביא מחמד. שיח' אמין טריף קבע את ה-25 באוגוסט כמועד שנתי לעלייה לרגל למקאם אל-נבי יעפורי, ובכך ביקש לתרום לגיבוש העדה הדרוזית על ידי יצירת מפגשים בין הדרוזים. בבקעתאא מצוי מקאם אל-נבי אל-ח'דר (אליהו הנביא) המקודש לדרוזים, שאליו עולים לרגל ב-15 בספטמבר.

הר חרמון

במלחמת ששת הימים נכבש חלקו הדרומי של הר חרמון בידי ישראל ובו שלושה כפרים דרוזיים: סחיתא, מג'דל ש'מס (מגדל שמש) ועין ק'נה (מעין הברוש). הכפר סחיתא נותר על קו הפסקת האש בין סוריה לישראל ותושביו הועברו בהסכמתם למחנה סורי נטוש בכפר מסעדה והתיישבו שם. כפרים אלה הם חלק משרשרת כפרים דרוזיים הפרושים בצדו המזרחי של החרמון, באזור הנקרא א'קלים אל-ב'ילאן (אזור הסירה הקוצנית), שרובם נמצא בסוריה.

על מורדות החרמון בישראל מצויים מספר מקומות מקודשים לדרוזים:

1. מקאם אל-נבי א'יליא (אליהו הנביא) על הר ח'נא'רית, מזרחית לעין ק'נה.
2. מקאם קבר ס'ת ש'ע'נא'נה בעין ק'נה, אליו עולים לרגל ב-30 במאי.
3. מקאם קבר שיח' ע'ות'מאן אל-ח'זורי, צפונית לעין ק'נה.
4. חורשת שבעת החסידים (ש'ג'ראת אל-ע'באד אל-ס'ב'עה), ליד מקאם אל-ח'זורי.
5. מערת שיח' ע'ות'מאן אל-ח'זורי, דרומית למקאם אל-ח'זורי.

מפות

לקראת סיום שלטון המנדט הבריטי ב-15 במאי 1948, פרסמה מחלקת הדואר של שלטונות המנדט הנחיות בדבר הפסקת שירותי הדואר. על מנת להמשיך ככל הניתן את שירותי הדואר ליישוב היהודי החליטה 'מנהלת העם' (הנהגת היישוב באותה תקופה) להשתמש בבולי קרן קימת עם המילה 'דאר'. כן אושר השימוש בבולי המנדט הבריטי ובבולי 'כופר היישוב'.

עד היום טרם נקבעו סופית גבולות מדינת ישראל ולכן אין בולים המראים את מפת המדינה. אף על פי כן ניתן לראות אזורי התיישבות של דרוזים בארץ ישראל ובסוריה בבולים ישראלים ובהם מפות.

15. מפת ארץ ישראל בה נראים הכרמל והגליל אזורי ההתיישבות של הדרוזים. גיליונית הזיכרון הונפקה ב-19 באוקטובר 1986 לרגל תערוכת הבולים שהתקיימה בנתניה. בציור מופיעה מפת ארץ הקודש מאת Gerard de Jude, 1578.

16. מפת ארץ ישראל בה מופיעה הר הדרוזים בסוריה (כתם חום כהה בפינה הימנית העליונה). הבול הונפק ב-4 במרץ 1986 במלאת 50 שנה לקול ישראל.

סוריה

הדרוזים בסוריה מרוכזים בארבעה אזורים. הגדול שבהם הוא הר הדרוזים (ג'בל אל-דרוז) בדרום-מערב סוריה; בגבול ירדן, ובו כ-160 יישובים דרוזיים; ג'בל סמאק (הר אוג הבורסקאים), שממערב לחלב כולל 14 כפרים דרוזיים. באזור דמשק מצויים חמישה כפרים, והאזור למרגלות הדרומיים של החרמון כולל 12 יישובים. השלטון בסוריה מעוניין לטשטש את הזהות הדתית והעדתית של אזרחיה, לרבות הדרוזים, ולחזק את הערכים הלאומיים המשותפים והנאמנות למדינה, בעוד שהדרוזים עושים הכול כדי לשמר את ייחודם.

אישים

סולטאן באשא אל-אטרש

אישיות דרוזית בולטת ביותר היה סולטאן אל-אטרש (1891-1982). הוא נולד והתגורר בעיירה אל-קַרְיָה בהר הדרוזים והיה מנהיגם וגיבורם הלאומי. במלחמת העולם הראשונה הוא תמך במרד הערבי של האמיר פַּיֶּצֶל נגד האימפריה העות'מאנית. ב-1918 הגיעו כוחות המורדים הערביים לעיירה אל-אֶזְקָק וסולטאן הצטרף אליהם בראש מאתים פרשים, והיה בכוח החלוץ שנכנס לדמשק והניף בה את הדגל הערבי. בשנת 1925 הנהיג את המרד הדרוזי נגד הצרפתים בהר הדרוזים, שהפך למרד לאומי כלל סורי. הדרוזים נתמכו בידי הלאומנים הסורים בדמשק ובערים אחרות והחליטו להמשיך במרד עד לקבלת העצמאות. המורדים הסכימו ביניהם שסולטאן יעמוד בראשם והקימו מפקדה כללית משותפת. צרפת גייסה כוחות רבים כדי לדכא את המרד, וב-1926 כבשו הצרפתים את כל אזור ההר, וסולטאן וקומץ תומכיו נמלטו לירדן ואחר כך לסעודיה, שם נשארו עד 1937 בעת שהוכרזה חנינה והוא חזר לכפרו בהר הדרוזים.

17. דיוקנו של סולטאן באשא אל-אטרש. הבול הונפק ב־17 באפריל 2006. שייך לסדרה בת חמישה בולים הנושאים דיוקנים של מנהיגי שנות העשרים בעת הכיבוש הצרפתי. הבולים הונפקו לכבוד החג הלאומי במלאת 60 שנה לפינוי הכוחות הבריטים והצרפתים מסוריה.
18. אנדרטת הזיכרון לחללי מרד 1925, שהוקמה בסוידא בירת הר הדרוזים. הבול הונפק ב־11 ביוני 1962 לכבוד יום המרד של שנת 1925. שייך לסדרה בת שני בולים שצוירם זהה.
19. בית הדואר המרכזי בעיר סוידא. הבול הונפק ב־26 בספטמבר 1998 לכבוד יום הדואר הערבי.
20. בית מפלגת אל-בעת' בעיר סוידא. הבול הונפק ב־7 באפריל 2002, במלאת 55 שנה למפלגה.
21. סוידא. הבול הונפק בידי שלטונות המנדט הצרפתי בסוריה לשימוש המדינה האוטונומית 'הר הדרוזים', אך מעולם לא הוכנס לשימוש. על הבול הכתובת "ג'בל אל-דרוז סוידא" בשפות הערבית והצרפתית.

סוריה זכתה לעצמאות ב־1946, רשויות השלטון עשו מאמצים גדולים לבטל את כוחם הצבאי של הדרוזים ולכפות עליהם את סמכות השלטון המרכזי. הדרוזים דוכאו ביד קשה שבעקבותיה פרץ מרד נוסף (1954) בהנהגת סולטאן אל-אטרש, שהביא להתפטרותו של נשיא סוריה אַדִיב שִיִּשְׁכָּלִי ולבריחתו לדרום אמריקה, שם נרצח ב־1964 בידי הדרוזי נַנַאף עַזְאָלָה.

מבנים

סוידא

במרד הדרוזי בצרפתים בשנת 1925 נהרגו למעלה מ-6,000 לוחמים דרוזים, רבע מן הכוח הלוחם של ההר, ורוב כפריהם נהרסו. הדרוזים איבדו את האוטונומיה החלקית שהייתה להם, אולם למרד הייתה השפעה על המשך המאבק למען עצמאות סוריה. הדרוזים ניצלו את המרד כדי להצביע על נאמנותם לסוריה ועל זכותם להתחלק בשלטון עם הסורים. הקורבנות הרבים שהקריבו הביאו את שלטונות סוריה להקים אנדרטה ממלכתית לחללי מרד 1925, בעיר סַוִידָא, בירת הר הדרוזים.

סוידא (שחרחרות) הינה בירת המחוז הנקרא על שמה. היא נמצאת במרחק 128 ק"מ מדרום-מזרח לדמשק. מתגוררים בה כ־90,000 נפש (נכון ל־2004), רובם דרוזים, והיא משמשת מרכז מנהלי ומסחרי לאזור כולו. היא הוקמה, קרוב לוודאי, בידי הנֶבְטִים במאה הראשונה לפסה"נ. רוב המבנים ההיסטוריים בעיר נהרסו, ושרדו רק שלושה עמודים עתיקים שהיו חלק ממקדש נבטי, שרידי תיאטרון קטן מהת־קופה הרומית וכן שער רומי משוחזר. בעיר יש מוזיאון ארכיאולוגי גדול שבו מוצגים ממצאים מהאזור, ובכללם אוסף פסיפסים מרהיב ביופיו ופסלים עשויים בזלת.

24. בולים המתארים את דמותה של תלאסה בפסיפס בשהבא:

22. הבול הונפק בשנת 2002 לכבוד יום התיירות העולמי

23. הבול הונפק בשנת 1964. שייך לסדרה בת חמישה בולים שציורם זהה

24. עתיקות שהבא. הבול הונפק בידי שלטונות המנדט הצרפתי בסוריה לשימוש המדינה האוטונומית 'הר הדרוזים', אך מעולם לא הוכנס לשימוש. על הבול הכתובת "ג'בל אל-דרוז שהבא" בשפות הערבית והצרפתית

בסוידא נמצא מקאם סִידְנָא עֵין אל-זִמָּאן – מקום קדוש, המוקדש לזכרו של חמזה בן עלי, הנביא הדרוזי החשוב, שעמד בראש המטיפים לדת הייחוד הדרוזית במצרים בשנים 1017-1021.

אתרים ארכאולוגיים

כבר בתקופה הרומית נבנו יישובי קבע בחורן (לימים הר הדרוזים) ובהם מבני ציבור, רצפות פסיפס, שדרות עמודים, שערים ומקדשים כמיטב מסורת הבנייה הרומית. גם האיובים הטביעו את חותמם על חזות פני הערים בסוריה ובנו בהן מצודות.

שהבא

העיר שֶהְבָּא נמצאת במרחק 19 ק"מ מצפון לסוידא. זוהי עיר הולדתו של הקיסר פיליפ הערבי, ששלט ברומא בשנים 244-249 לסה"נ. הוא נטה חסד לנוצרים ויש הרואים בו את הקיסר הנוצרי הראשון. פיליפ החליט להפוך את עיר הולדתו לעיר רומית, קרא לה פִּילִיפּוֹפּוֹלִיס ובנה בה פורום, ארמון, מקדש, תיאטרון, מרחצאות ועוד. בניית העיר נעצרה עם מותו ומעולם לא הושלמה. אחד הפסיפסים המרשימים מימי מתאר בצבעים מרהיבים את דמותה של תלאסה (Thalassa), אלת הים במיתולוגיה היוונית, המתוארת כאישה שחצי גופה טובל בים, שערותיה מעוצבות כצבתות של סרטנים, היא לבושה רצועות צמחי-ים ואוחזת משוט בידה. העיר הייתה נטושה במשך מאות שנים עד שהדרוזים יישבוה מחדש עם הגירתם מלבנון החל מסוף המאה ה-17. ליד העיר נמצא מקום קדוש לדרוזים – מקאם אל-נְבִי שִׁיחָאן.

28

27

26

25

25. התיאטרון הרומי בבצרא, בבול שהונפק בשנת 1929
26. התיאטרון הרומי בבצרא, בבול שהונפק ב־10 באוקטובר 1968. שייך לסדרה בת חמישה בולים על מבנים עתיקים בסוריה
27. באב אל-הוא (שער הרוח) בבצרא, בבול שהונפק ב־14 באוקטובר 1983 במלאת עשור לתכנית המורשת העולמית של אונסק"ו
28. חורבות שער סן-סימון בבצרא, בבול שהונפק ב-29 באוקטובר 1959. שייך לאחד מ־17 בולים של סמלים לאומיים של סוריה ומצרים מהשנים 1959-1960

בוצרה

בוצרה (בְּצָרָא) נמצאת במרחק 30 ק"מ מדרום לסוידא. זוהי עיר עתיקה המוזכרת לראשונה כבר בכתובת של תחותימס השלישי מן המאה ה־15 לפסה"נ. העיר גדלה בתקופה הרומית ומשנת 106 לסה"נ, בימיו של הקיסר טריאנוס, שימשה בירת הפרובינציה עֶרְבִיָה. בסוף המאה השנייה נבנה בה תיאטרון מרשים ובו 15,000 מקומות ובמה ענקית. בעיר הרומית ניצבים שער מונומנטלי הנקרא בָּאב אל-הוּא (שער הרוח). בעל שתי קשתות זו מעל זו, מרחצאות ועוד. בתקופה הממלוכית איבדה העיר מחשיבותה והחלה לשגשג רק עם הגירת הדרוזים מלבנון במאות ה־18 וה־19. העיר נקראת כיום בצרא אל-שאם.

קנואת

העיר קְנוּאָת (קֶנֶת, קֶנֶתָה) נמצאת במרחק 7 ק"מ מצפון-מזרח לסוידא, בגובה 1,200 מ' מעל פני הים. בתקופה הרומית הייתה אחת מעשר הערים (דְּקַאפּוֹלִיס), שנהנו מניהול עצמי ומהזכות לטבוע מטבעות. ערי הדקאפור ליס נבנו לאורך נתיבי המסחר בין צפון-ערב לסוריה וארץ ישראל. הן יצרו מחסום בפני שודדי המדבר הערבים ושימשו מעין חגורת ביטחון. בין הערים הללו היו פִּילֶדֶלְפִיָה (עמאן), סְקִיתוֹפּוֹלִיס (בית שאן), הִיפּוֹס (סוסיתא) ודמשק. בעיר יש עתיקות מרשימות מהתקופה הרומית (מאות ראשונה ושנייה לסה"נ): תיאטרון, נימ־פיאון, אוֹדֵיאון, מקדש ואוס ממנו נשארו שישה עמודים מפוארים בסגנון קורִינְתִי, מקדש הֶלִיוֹס אל השמש שהיה מוקף ב־31 עמודים שחלק מהם שרדו עד ימינו, ומקדשים נוספים.

לאחר הכיבוש הערבי במאה השביעית התדלדלה העיר, אך פרחה שוב עם יישובה בידי הדרוזים החל

29

30

29. עתיקות קנואת. הבול הונפק בידי שלטונות המנדט הצרפתי בסוריה לשימוש המדינה האוטונומית הר הדרוזים, אך מעולם לא הוכנס לשימוש. על הבול הכתובת "ג'בל אל-דרוז – קנואת" בשפות הערבית והצרפתית
30. עתיקות קנואת. הבול הונפק בשנת 1946 לכבוד הוועידה הרפואית הערבית בקלב. שייך לסדרה בת שני בולים שצוירם זהה

מסוף המאה ה-17. בעיר נמצא מקום קדוש לדרוזים – מקאם קבר שיח' אבו חסין אַבְרָאָהִים אל-הַג'ִירִי, שהיה המנהיג הרוחני של הר הדרוזים בשנות ה-30 של המאה ה-19. הוא ארגן את ההתנגדות של הדרוזים לאבראהים פֶּאשָא, בנו של מֶחְמֵד עָלִי, שפלש בראש צבא מצרי לסוריה בשנת 1831. אל-הַג'ִירִי הלך לעולמו בשנת 1840 ובנו חָסִין החליפו בהנהגת העדה.

צלח'ד

העיר צֶלְחִיד נמצאת במרחק 30 ק"מ מדרום לסוידא, בגובה 1350 מ'. במאה ה-2 התיישבו בה הנבטים ואחר כך השתייכה לפרובינציה הרומית ערביה. במאה ה-13 בנו האיובים מצודה בראש הר געש כבוי במרכז העיר, כדי להתגונן מפני התקפה צלבנית אפשרית. לאחר התקופה הצלבנית ירד מעמדה של העיר והיא זכתה לעדנה רק החל מסוף המאה ה-17, כאשר יושבה מחדש בידי משפחות דרוזיות שהיגרו מהר הלבנון.

תלבושות אופייניות

המאמינים הדרוזים מקפידים על הופעה נאותה: גילוח שיער הראש וכיסויי וגידול שפם, לבוש צנוע והימנעות מענידת תכשיטים. הם לובשים גלימה (עֶבְאִיָה) בצבע שחור או כחול כהה ומכנסיים רחבים באזור הירכיים (שֶׁרְנָאֵל). הם חובשים כיפה ארוגה מצמר לבן (טֶאקִיָה), כפיה לבנה דקה, או תרבוש אדום המלוּפֶף בבד לבן (עֶמְאִמָה). מנהיגים רוחניים בכירים חובשים לראשם מצנפת עגולה. האישה מכסה את ראשה וצווארה בצעיף לבן ארוך (פּוּטָה) וחוגרת על חולצתה ושמלתה חגורת עור או בד (זֶנְאָר). הנשים הדתיות לובשות חולצת שרוולים ושמלה בצבע שחור או כחול כהה.

נופים

הר קסיון

ההר מתנשא לגובה 1,149 מ' מעל פני הים, נמצא צפונית-מערבית לדמשק, וממנו תצפית מרהיבה על בירת סוריה. בראש ההר נמצא מקאם אל-נְבִי הָאֶבִיל הקדוש לדרוזים, הוא הבל המקראי. הדרוזים מאמינים

31

32

33

31. מצודת צלח'ד והעיר. הבול הונפק בידי שלטונות המנדט הצרפתי בסוריה לשימוש המדינה האוטונומית 'הר הדרוזים', אך מעולם לא הוכנס לשימוש. על הבול הכתובת 'ג'יב אל-דרוז – צלח'ד' בשפות הערבית והצרפתית.
32. תלבושת אישה מאזור ג'יב אל-ערב, הוא הר הדרוזים. הבול הונפק בשנת 1963 ושייך לסדרה בת שישה בולים בנושא תלבושות מאזורים שונים בסוריה. בציור ניתן להבחין בצעיף הלבן ובחגורה הרחבה האופייניים לתלבושת אישה דרוזית.
33. הר קסיון כפי שראה מרחוב אָבו רִמְאָנָה בדמשק. הבול הונפק ב־8 במרס 1990, במלאת 27 שנים להפיכה הצבאית בסוריה, שבה עלתה לשלטון מפלגת אל-בעת'. זהו בול צבעוני המובא כאן בשחור-לבן

34

35

36

34. מפת סוריה ודיוקנו של תאג' אל-דין אל-חסני. הבול שהונפק ב־1943 מציין את ההצהרה על איחוד חמש המדינות האוטונומיות של סוריה למדינה אחת. אל-חסני (1885-1943) היה מדינאי ומנהיג מוסלמי שמונה לתפקידו בידי הצרפתים. היה ראש המדינה בשנים 1928-1931 ו־1943-1941, וראש ממשלה בשנים 1934-1936. שייך לסדרה של תשעה בולים בעלי ציור זהה, שהופיעו בצבעים שונים.

35. מפת סוריה בבול שהונפק ב־17 באפריל 1957 לציון יום השנה ה־11 לפינוי הכוחות הבריטיים והצרפתיים מסוריה. שייך לסדרה בת חמישה בולים שהונפקו לציון האירוע ואחד משני בולים המבחינים את תמונת מפת סוריה.

36. מפת סוריה. הבול הונפק ב־17 באפריל 2004 לציון יום השנה ה־85 לפינוי הכוחות הבריטיים והצרפתיים מסוריה.

שהבל הוא נביא שנשא את המסרים של ייחוד האל, ראתה האל (ההבחנה בין טוב לרע ובין מותר לאסור) וצדק חברתי. קברו של הבל מצופה באבן גרניט ירוקה באורך 5 מ', כאורך שלולית דמו של הבל שנרצח ונקבר במקום זה. הקבר נמצא במבנה רבוע ובמרכזו כיפה קטומה מרשימה. במקום גם מבנה מקושת ובו ח'לֶה (בית תפילה) המשמשת להתכנסות אנשי דת דרוזים. הר קסיון חשוף מעצים ורק בקרבת הקבר צומח עץ אלון עתיק ובצדו נובע מעיין. מועד הזֶנְאָה (עלייה לרגל) של הדרוזים למקאם הוא יום חמישי הראשון בחודש ספטמבר.

מפות

בבולים רבים מובאת מפת המדינה, הכוללת גם את אזורי היישובים הדרוזיים. הר הדרוזים נמצא בקצה הדרומי של המפה. קיימים עשרה בולים סוריים נוספים בהם מופיעה מפת המדינה.

לבנון

הדרוזים בלבנון מתגוררים בשלושה אזורים. 22 יישובים נמצאים באזור אל-מתן שבהר הלבנון, מצפון לכביש ביירות-דמשק. האזור העיקרי נמצא בהרי אל-שוף שבהר הלבנון, מדרום לכביש ביירות-דמשק, ובו כ־60 יישובים דרוזיים. האזור השלישי ואדי אל-תֶּם, משתרע על המורדות המערביים של החרמון, בחלקו העליון של נחל תַאצְבָּאני, וכולל 27 יישובים דרוזיים. מרכזם הרוחני של הדרוזים במזרח התיכון נמצא בח'לֶנָאָה אל-פֶּיאָדָה ('בתי התפילה מלביני הלבבות'), ליד היישוב תַאצְבָּאָה בדרומו של ואדי אל-תֶּם.

מוסדות העדה הדרוזית בלבנון שימשו מאז ומעולם דוגמה לחיקוי לריכוזי הדרוזים במדינות הסמוכות. החוק העוסק בדיני המעמד האישי של הדרוזים בישראל, למשל, מבוסס על חוק המעמד האישי הדרוזי בלבנון, בשינויים קלים המותאמים לחוק הישראלי.

הלגיטימציה של המדינה בלבנון אינה מעל זו של העדות השונות, וכל עדה נהנית מעצמאות. מנהיגי העדות

הסכימו לאשר את סמכות המדינה ומוסדותיה כל עוד היא מכירה בזכויות הלגיטימיות של העדות השונות.

אישים

פח'ר אל-דין אל-מעני השני

האמיר (נסיך) הדרוזי פח'ר אל-דין אל-מעני השני מעורר עד היום גאווה לאומית רבה בקרב הלבנונים, על עדרו תיהם. כוחם של המענים בלבנון היה מוגבל עד עלייתו לשלטון של פח'ר אל-דין הראשון (1507-1544). יורשו היה בנו קרקמאז ('שאינו פוחד') (1544-1584) ואחריו נכדו, פח'ר אל-דין השני (1572-1635). פח'ר אל-דין ('פאר הדת') נולד בעיירה בעקלין ונאלץ להסתתר עם אמו ואחיו יונס, מפחד השלטונות העות'מאניים שהור ציאו להורג את אביו. בשנת 1590 הם שבו להרי אל-שוף וחידשו את שלטונם. פח'ר אל-דין השני הרחיב את תחום שלטונו לדרום ובשנת 1610 שלט על בניאס, צפת, עכו, טבריה, נצרת, ופרש את חסותו על אזור שכם ועל שבטי הבדווים בחורן ובעג'לון שבגלעד. הוא רכש לו ידידים בחצר הסולטאן שפעלו לטובתו נגד מזימות יריביו. בשנת 1611 מת פטרונו באיסטנבול והעימותים עם מתנגדיו התחדשו. כוח צבאי גדול, בסיוע הצי העות'מאני, עלה על לבנון והאמיר נאלץ להימלט לאיטליה (1613). אחיו יונס ובנו עלי המשיכו לשלוט במקומו ממושבם בעיירה ד'יר אל-קמר, שהפכה למרכז השלטוני.

ב-1615 עלה לשלטון מושל חדש בדמשק, שהפסיק את המלחמה בדרוזים והסכים ב-1618 לשובו של פח'ר אל-דין ללבנון. הוא הרחיב את שלטונו והיה לשליט החזק ביותר בהר הלבנון. לאחר שניצח את הצבא העות'מאני בקרב ענג'ר ב-1622 הוא הוכר כמושל 'ערכסֶטֶאן', שכלל את השטח מחלב בצפון עד ירושלים ואל-עריש בדרום, ללא ערי החוף.

פח'ר אל-דין צבר עושר רב וכוח. הוא היה ספק החיטה הראשי לדמשק, חיזק את הביטחון האישי במדינה במונעו מעשי שוד וביזה, הקים 45 מבצרים ברחבי נסיכותו וביסס את כוחו הצבאי.

הסולטאן התורכי חשש מכוחו ובשנת 1633 שלח צבא נגדו. לאחר קרבות עקובים מדם נכנע פח'ר אל-דין ונשלח לאיסטנבול עם בני משפחתו, שם הוצא להורג ב-1635.

בולים הנושאים את דיוקנו של האמיר פח'ר אל-דין אל-מעני השני:

37. בול מ'1 במרס 1968

38. בול שהופיע בגיליונית מזכרת ב'1 במרס 1968

לזכרו של פח'ר אל-דין אל-מעני השני. הבול מתאר את ניצחונו של פח'ר אל-דין על הצבא העות'מאני, בראשות מושל דמשק מֶצְטָפָא באשא. בעקבות הקרב שנערך ליד העיירה הלבנונית ענג'ר (כיום מֶגְ'דֶל ענג'ר) ב'31 בינואר 1622, הוא הוכר כמושל ערכסתאן

39. בול משנת 1968, השייך לסדרה בת שבעה בולים שציורם זהה

40. בול מ'15 בנובמבר

1973, שנדפס לציון 150

שנה לעצמאות ברזיל. מימין תמונתו של פח'ר אל-דין, ומשמאל תמונתו של שליט ברזיל, דון פדרו הראשון

תקופת שלטונו של פח'ר אל-דין השני נחשבת ל'תור הזהב' בתולדות לבנון והדרוזים. הוא היה השליט הראשון שהפך את לבנון ליחידה מדינית אחת. בימיו הייתה ההגמוניה בלבנון בידי הדרוזים, אך הוא עודד את המאורונים לעבור מהאזור הצחיח בצפון הר הלבנון ולהתיישב בקרב הדרוזים בדרום ההר. כן עזר לנוצרים לבנות כנסיות ומנזרים ואף העניק להם אדמה לבניית כנסיית הבשורה בנצרת. הוא עודד את החקלאות, טיפח את המסחר עם אירופה ושיקם את נמלי בירות וצידון. הלבנונים רואים בו גיבור לאומי וסמל לאחדות לאומית. הוא נחשב לשליט הראשון שביסס את הזהות הלבנונית ומניח היסוד ללבנון המודרנית.

אמיר בשיר שהאב השני

בשנת 1789 בחרו מנהיגי ההר בצעיר בן 21 בשם אמיר בשיר שהאב לתפקיד המושל. מקום מושבו היה בעיירה דיר אל-קמר ואחר כך בעיירה הסמוכה בית אל-דין. הוא היה מושל מוכשר ותקיף ונודע בכינויו בשיר אל-כַּבִּיר (בשיר הגדול) או בשיר השני. הדרוזים ידעו שהאמיר בשיר קיבל על עצמו בחשאי את הדת הנוצרית-מארונית. לכאורה היה ידידם של הדרוזים, אך עד מהרה התגלה כאויבם. ב-7 בינואר 1825 פרצה מלחמת האזרחים הראשונה בין המאורונים לבין הדרוזים בלבנון. אנשי הכפר מַח'תארה הדרוזים תקפו את בית אל-דין, מקום מושבו של האמיר בשיר. לעזרתו הגיעו כשלושת אלפים חיילים עות'מאנים ולא הושגה הכרעה. בסוף ינואר נסוגו הדרוזים, רבים ברחו לחורן ואנשיו של האמיר בשיר בזזו את יישוביהם.

ב-1831 פלש צבא מצרים בפיקודו של אַבְּרָאָהִים באשא לסוריה. כרבים אחרים סבר אף הוא שהאמיר בשיר הוא דרוזי והיה האיש החזק בסוריה ודרש לפוגשו. בשל היענותו לפגישה מונה האמיר בשיר למושל צידון, ולבנון עברה לצד המצרי בלי מלחמה. בסיועם של האמיר בשיר ולוחמיו כבש אבראהים באשא את כל סוריה תוך זמן קצר. ב-1834 דרש המפקד המצרי מהאמיר בשיר לגייס 1,600 צעירים דרוזים לצבאו. הדרוזים התנגדו לגיוס ורק הופעתם של 10,000 חיילים מצריים בבית אל-דין אילצה אותם להיכנע. הדרוזים פורקו מנשקם ואלף מהם גויסו לצבא.

האמיר בשיר גילה נאמנות למצרים והעדיפם על פני העות'מאנים. באוקטובר 1840 נחל אבראהים באשא את תבוסתו הראשונה בסוריה. האמיר בשיר הסגיר עצמו לעות'מאנים יומיים לאחר התבוסה, הועבר למלטה ואחר כך לתורכיה שם מת בשנת 1850.

42

41

41. דיוקניהם של האמירים פח'ר אל-דין אל-מעני השני (מימין) ובשיר שהאב השני (משמאל). על בול שהונפק ב-30 בדצמבר 1961, לכבוד שבוע הליגה הערבית

42. דיוקן האמיר בשיר שהאב השני, לכבוד מכוון מדינת לבנון על בול מ-18 בספטמבר 1942. שייך לסדרה בת ארבעה בולים בצבעים שונים שצוירם זהה

43. ארמון פחיר אל-דין אל-מעני השני בדיר אל-קמר. בול מ-15 באפריל 1999, השייך לסדרה בת ארבעה בולים המוקדשים למבנים מפורסמים בלבנון
- מראות מדיר אל-קמר: 44. מדרגות מנשיה; 45. מרפסת עץ תלויה; 46. רחוב עתיק מרוצף. הבולים הונפקו בסדרה בשנת 1968
47. דיר אל-קמר. בול מ-1 במרס 1925, השייך לסדרה בת שנים-עשר בולים המתארים נופים בלבנון. בשנת 1926 הוטבעה על בולים אלה החותמת "למען הפליטים"

יישובים ומבנים בלבנון

דיר אל-קמר

דיר אל-קמר (מנזר הירח) היא עיירה נוצרית-מארונית בהרי אל-שוף בגובה 850 מ', כ-50 ק"מ דרומית לבירות. פחיר אל-דין השני העביר אליה את בירתו בשנת 1590 בגלל מחסור במים בעיר הולדתו בעקלין. בשנת 1618 שב פחיר אל-דין לעירו מגלותו באיטליה והביא עמו משם אדריכלים ובנאים שבנו בדיר אל-קמר את ארמונו בסגנון פלורנטיני. בעיירה נמצא גם ארמונו של האמיר יונס, אחיו של פחיר אל-דין ומפקד צבאו בתקופת גלותו באיטליה. האמיר יוסף שהאב (שלט בשנים 1770-1789) הרס את הקומה השלישית של הארמון והשתמש באבנים לבניית ארמון למגוריו, המשמש כיום כעיריית דיר אל-קמר. העיירה המשיכה להיות מוקד שלטונם של השאהבים, עד שהאמיר בשיר שהאב השני העביר את בירתו במאה ה-18 לעיירה בית אל-דין. דיר אל-קמר הוכרזה על ידי אונסק"ו כאתר מורשת עולמי בשל המבנים ההיסטוריים החשובים שנבנו בה בידי בית מען ובית שהאב. בול לבנוני נוסף ובו מראה העיירה דיר אל-קמר הונפק באוקטובר 1930.

בית אל-דין

העיירה בית אל-דין (בית הדת או בית האמונה) נמצאת כ-5 ק"מ מזרחית לדיר אל-קמר. האמיר בשיר שהאב השני החל בבניית ארמונו בעיירה לאחר שנבחר למושל הר הלבנון ב-1789. הארמון, שהוקם באתר שהיה מקום התבודדות דרוזי, נמשכה כשלושים שנה. טובי האמנים מדמשק ומחלב, וכן ארכיטקטים איטלקיים, הוזמנו לתכנן הארמון ובנייתו. הוא בנוי בסגנון מעורב של מסורת ערבית ובארוק איטלקי. בארמון נעשה שימוש בקמרונות בשתי קומות סביב חצר רחבת ידיים. הקומה התחתונה שימשה לאורוות ולמגורי חיילים, ובקומה העליונה היו דירת המגורים של האמיר, חדרי ישיבות ואולמות קבלת פנים לאורחים. בית המרחץ שבארמון כולל חדר חם, חדר פושר וחדר קר. האמיר בשיר ואשתו קבורים בסמוך לו. בארמון קיים מוזיאון לארכאולוגיה ואתנוגרפיה על שם רשיד פראמי (1921-1987), שכיהן כראש ממשלת לבנון שמונה פעמים. במקום מוצגים לבוש מסורתי

ארמון האמיר בשיר שהאב השני בבית אל-דין. בבולים נראים החצר הגדולה והמזרקה במרכזה, השער הגדול ושדרת הקשתות: 48. הבול הונפק ב־1 במרס 1925. שייך לסדרה בת שנים-עשר בולים המתארים נופים בלבנון. בשנת 1926 הוטבעה על בולים אלה החותמת 'למען הפליטים' 49. הבול הונפק ב־30 ביוני 1964. שייך לסדרה בת שלושה בולים בעלי ציור זהה שהונפקו לציון רווחת הילד 50. הבול הונפק בחודש אוקטובר 1967 לכבוד שנת התיירות הבינ-לאומית. שייך לסדרה בת שמונה בולים המתארים נופים בלבנון

דרוזי, קרמיקה כנענית ורומית, כלי נשק מהתקופה העות'מאנית ואוסף גדול של צילומי דרוזים מהרי אל-שוף. בקומת הקרקע מצוי מוזיאון ובו תצוגה מרהיבה של פסיפסים, שרובם הובאו מהכנסייה הביזנטית באל-ג'יה. בארמון, המשמש כחווילת קיץ של נשיא לבנון, נערך בכל קיץ פסטיבל ססגוני. העיירה בית אל-דין או ארמון האמיר בשיר מופיעים בבולים לבנוניים רבים נוספים.

מח'תארה

העיירה מח'תארה (מובחרת) היא מעוזה של משפחת ג'נבלאט, שראשיה הם ממנהיגי הדרוזים הבולטים בלבנון. היא שוכנת בגובה 850 מ' מעל פני הים, במרחק כ־56 ק"מ מדרום לביירות וכ־5 ק"מ דרומית-מזרחית לבית אל-דין. כשני שלישים מתור שביה הם דרוזים ויתרם יוונים קתולים. שיר בשיר ג'נבלאט, שהיה יריבו של האמיר בשיר שהאב השני (ראו לעיל), בנה ארמון למגורי משפחתו במח'תארה, המשמש מושב המטה של משפחת ג'נבלאט. המנהיג הדרוזי הלבנוני החשוב ביותר במאה ה־20, פמאל פואד ג'נבלאט (1917-1977), נולד והתגורר בעיירה זו. בנו היחיד נליד ג'נבלאט החליף את אביו, שנורה ממארב, בתפקיד מנהיג הדרוזים בלבנון, ומתגורר במח'תארה.

חאצביא

העיירה חאצביא שוכנת בדרומו של ואדי אל-תים למרגלותיו המערביים של הר חרמון. היא נמצאת בגובה 750 מ' מעל פני הים, ובמרחק כ־55 ק"מ מערבית לדמשק. שני שלישים מתושביה הינם דרוזים והשאר יוונים-אורתודוקסים, מארונים, קתולים ואף מוסלמים-סונים. הצלבנים הקימו

51. בול פסטיבל בית אל-דין, שהונפק ב־26 בנובמבר 2004 לציון פסטיבל המתקיים מדי שנה בחודשים יולי ואוגוסט בארמון האמיר בשיר שהאב השני בבית אל-דין. זהו אחד הפסטיבלים החשובים במזרח התיכון בו מופיעים אמנים בינלאומיים לצד אמנים מלבנון 52. ארמון ג'נבלאט במח'תארה. הונפק ב־1 במרס 1925, ושייך לסדרה בת שנים-עשר בולים המתארים נופים בלבנון. בשנת 1926 הוטבעה על בולים אלה החותמת 'למען הפליטים'

בחאצביא מצודה הבנויה על יסודות מבצר מהתקופה הרומית. בשנת 1170 כבשו האמירים מבית שהאב את המצודה והסבו אותה לארמון. במצודה שלוש קומות תת קרקעיות ושלוש קומות עיליות. לצדי הכניסה הראשית למצודה חקוקים אריות – סמלה של משפחת שהאב. הקומה העליונה כוללת 65 חדרים שהגדול בהם מקושט בציורי קיר. במבנה חלקים רבים מתקופות שונות ובמגוון סגנונות. המצודה היא אתר התיירות הראשי של חאצביא.

בול לבנוני נוסף בו מופיעה העיירה חאצביא הונפק ביולי 1930.

ראשיא

העיירה ראשיא שוכנת בצפון של ואדי אל-תים, למרגלותיו המערביים של הר חרמון. גובהה 1,360 מ' מעל פני הים, והיא נמצאת כ-85 ק"מ דרומית-מזרחית לבירות. מחצית מתושביה הם דרוזים ומחציתם נוצרים. היא נקראת ראשיא אל-ואדי (ראשיא של העמק) על מנת להבדיל בין ראשיא אחרת הנמצאת מדרום לחאצביא ונקראת ראשיא אל-פח'אר (ראשיא של כלי החרס). ראשיא נמצאת במיקום אסטרטגי ושולטת על המעבר מעמק החאצבאני לבקעת הלבנון. לפיכך הוקמה בה מצודה עוד בתקופת הברזל, וכן בידי השליטים השונים בתקופות היוונית, רומית, ביזנטית, ערבית, צלבנית ועות'מאנית. המצודה הצלבנית שנבנתה ב-1172 שופצה במאה ה-17 בידי אמירי בית שהאב, שהפכו אותה למושבם. בתחילת מלחמת האזרחים בלבנון ב-1860, הגיע לראשיא כוח של כ-600 פרשים דרוזים ובדווים מהר הדרוזים בפיקודו של שיח' אַסְמַאעִיל אל-אטרש, שהשתתף בקרב נגד המאור-נים בראשיא.

בעת המרד הדרוזי בצרפתים ב-1925 הגיע כוח דרוזי בפיקודו של זֵיד אל-אטרש אל הכפר מִגְ'דַל שֶמֶס בדרום הר חרמון. שם הצטרפו אליו לוחמים דרוזים תושבי האזור ויחד יצאו למסע כיבושים צפונה. ב-22 בנובמבר 1925 הם כבשו את ראשיא, אך לוחמי לגיון הזרים הצרפתי במצודה הצליחו להחזיק מעמד עד בוא התגבורות, והדרוזים נאלצו לסגת. ב-11 בנובמבר 1943 עצרו שלטונות המנדט הצרפתי את המנהיגים הלאומיים הלבנונים, ביניהם הנשיא בשארה אל-חורי וראש הממשלה ריאד אל-צֶלַח, והושיבו אותם בכלא במצודת ראשיא. הם שוחררו כשנה אחר כך. מאורע זה, שהתרחש באותו תאריך בו נכבשה ראשיא ב-1925, מסמל את סיום משטר המנדט הצרפתי בלבנון ואת ראשית עצמאותה. בול לבנוני נוסף בו מופיעה העיירה ראשיא הונפק בינואר 1931.

53. ארמון שהאב בחאצביא. הבול הונפק ב-15 באפריל 1999. שייך לסדרה בת ארבעה בולים בנושא מבנים מפורסמים בלבנון

54. המצודה בראשיא. הבול הונפק ב-1 במאי 1943, ושייך לסדרה בת שני בולים שצוירם זהה

55. הכפר בשאמון. הבול הונפק ב-1 במאי 1943, ושייך לסדרה בת שני בולים שצוירם זהה

בשאמון

הכפר בשאמון נמצא כ-6 ק"מ דרומית לבירות, בגובה כ-500 מ' מעל פני הים. לאחר ששלטונות המנדט הצרפתי אסרו את המנהיגים הלאומיים הלבנונים ב-1943 (ראו לעיל), השרים מג'יד ארסלאן (דרוזי) וחביב אבו שקלא, ויו"ר בית הנבחרים צבארי חמאדה ושאר חברי הבית נשארו חופשיים. חרף התנגדות השלטונות הצרפתיים, כינסו השלושה את הפרלמנט והחליטו להחליף את דגל המנדט בדגל לבנוני. בכפר זה הוכרז על הקמת ממשלה זמנית בראשות אבו שהלא. לבנונים רבים הגיעו לבשאמון כדי להביע את תמיכתם בממשלה הזמנית ולהגן עליה, ואף הקימו כוח בן 3.000 איש, שהורכב ברובו מדרוזים. הצרפתים ניסו לכבוש את בשאמון, אך ללא הצלחה. התמיכה הרבה שגילו הלבנונים בממשלה אילצה את הצרפתים לשחרר את העצירים ולהכיר במצב החדש. הצבא הצרפתי החל לצאת בהדרגה מלבנון עד להשלמת עזיבתו בסוף שנת 1946.

תלבושות אופייניות

במאות ה-18 וה-19 נהגו נשים דרוזיות ומארוניות, בעיקר ממעמד האצולה, לחבוש לראשן כיסוי ראש חרוטי גבוה הנקרא טנטור (חרוט), שהעיד על היותן נשואות. הטנטור עשוי מתכת (זהב, כסף או נחושת) וגובהו נע בין 35 ס"מ ל-70 ס"מ. קוטר הבסיס כ-30 ס"מ והוא מחובר לכיפת מתכת הנקשרת אל הראש. הטנטור משובץ באבני חן, מטבעות או פנינים ועליו ריקועי אומן. הינומת משי ארוכה הקשורה לקצהו העליון של הטנטור, מכסה את כתפי האישה, זרועותיה וגבה.

טנטור – כיסוי ראש אישה דרוזית ממשפחת אצולה בלבנון במאות ה-18 וה-19:

56. הבול הונפק בינואר 1965 לכבוד הפסטיבל הבינלאומי בבעל-בק, ושייך לסדרה בת שני זוגות בולים המציגים תלבושות אופייניות לנשים ולגברים. הציורים בכל זוג בולים, זהים

57. הבול הונפק בספטמבר 1973, ושייך לסדרה בת ארבעה בולים המציגה תלבושות אופייניות

58. הבול הונפק בשנת 1974, במלאת שלוש שנים לבחירתה של מלכת היופי הלבנונית ג'ורגינה רן למיס יוניברס. שייך לסדרה בת שני זוגות בולים. זוג אחד מציג דיוקן של ג'ורגינה רן והזוג האחר מציג דמות אישה חובשת טנטור. הציורים בכל זוג בולים, זהים

59. מפת לבנון ודיוקנו של הנשיא פואד שהאב. הונפק בפברואר 1961 כחלק מסדרה בת שלושה בולים שציורם זהה. פואד שהאב (1902-1973) היה מפקד צבא לבנון עם קבלת עצמאותה מצרפת ב־1946, וכיהן כנשיא לבנון בשנים 1958-1964
60. מפת לבנון ודיוקנו של הנשיא אמין ג'מיל, יליד 1942, שכיהן כנשיא לבנון בשנים 1982-1988. הבול הונפק בפברואר 1988
61. מפת לבנון ודיוקנו של הנשיא אמיל לחוד, יליד 1936, שכיהן כמפקד צבא לבנון (1989-1998) וכנשיא לבנון (1998-2007). הבול הונפק ב־27 במאי 2002

62. מפת ירדן. הבול הונפק ב־25 במאי 1946 לכבוד הכרזת העצמאות של ירדן והכתרת האמיר עבדאללה בן חוסין למלך ירדן. שייך לסדרה בת תשעה בולים בעלי ציור זהה בצבעים שונים
63. מפת ירדן וארץ ישראל ודיוקנו של המלך חוסין בן טלאל, מ־5 בספטמבר 1964 לכבוד כינוס של ועידת הפסגה הערבית ב־13 בינואר 1964. בוועידה זו השתתפו 13 מדינות ואושרה בה התכנית להטיית מי הירדן. שייך לסדרה בת חמישה בולים בעלי ציור זהה, במגוון צבעים
64. מפת ירדן ודיוקנו של נציגי אל־תל, מדצמבר 1972 לציון רצח ראש ממשלת ירדן ונציגי אל־תל בקהיר בנובמבר 1971. שייך לסדרה בת ארבעה בולים הכוללת שני זוגות בולים בעלי ציורים זהים

מפות

לבנון הנפיקה מספר בולים בהם מוצגת מפת המדינה. אזורי ההתיישבות של הדרוזים בלבנון, הרי אל-מתן, אל-שוף וואדי אל-תים, מופיעים בבולים אלה. בול לבנוני נוסף בו מוצגת מפת לבנון הונפק ביולי 1957, ובו דיוקן הנשיא פמיל שמעון (1900-1987), שכיחן בשנים 1952-1958.

ירדן

הדרוזים בירדן מתגוררים בצפון המדינה. רובם יושבים באל-אזרק ואחרים בזרקא ובעמאן. בוואדי שעיב, מדרום לעיר אל-סלט, מצוי מקאם אל-נבי שעיב – מקום קדוש לדרוזים.

מפות

ירדן הנפיקה בולים שונים בהם מופיעה מפת המדינה הכוללת, כמובן, גם את אזורי ההתיישבות של הדרוזים. ירדן הנפיקה שישה בולים נוספים בהם מופיעה מפת המדינה.

סעודיה

65. הפשיטה של החפיר (ע'ונת אל-ח'נדק). כתובת המופיעה על בול שהונפק בשנת 1993 לציון קרב החפיר, שנכרה לפי הצעת הנביא הדרוזי הנסתר, סלמאן אל-פארסי

בסעודיה אין יישובים דרוזיים, אך לפי אמונת הדרוזים פעל בח'נ'אז (בתחום סעודיה כיום) נביא דרוזי נסתר שהביא לניצחונם של מחמד על אויביו. הדרוזים מאמינים שדתם קיימת מאז בריאת העולם, אך האנושות לא הייתה בשלה לקבלה במלואה. לפיכך מאמיניה, שהיו מעטים, הסתירו את בקיאותם ברזי הדת, אך תרמו מידי-עותיהם לסייע לאבות החוכמה האנושית ולמ-חוללי הדתות המונותאיסטיות הגדולות. אחד המאמינים הללו היה סלמאן אל-פארסי, מחבריו הקרובים של מחמד (הצ'חאפדה). הוא שייעץ לנביא האסלאם במאבקו נגד עובדי האלילים אנשי מכה, שרצו להתנכל לו, והודות לעצותיו ניצלו הנביא ואנשיו. בשנת 627 החלו אנשי מכה בהכנות להתקפה על העיר אל-מדינה בה שהו מחמד ותומכיו. אל-פארסי הציע לחפור חפיר (ח'נדק) להגנת העיר, ומחמד קיבל את עצתו. החפיר היווה אכן מכשול לתוקפים שלא הצליחו לחצותו ונאלצו לסגת.

סיכום

מקומם של הדרוזים, תולדותיהם, אורחות חייהם, ייחודם במזרח התיכון, והמדיניות של הממשלות השונות כלפיהם, באים לידי ביטוי בין היתר בבולים הקשורים אליהם, והם מובאים כאן באופן שיטתי לראשונה.

הסורים ביקשו לטשטש את הזהות הדתית והעדתית של אזרחי המדינה, ולחזק את הערכים הלאומיים המשותפים. סוריה לא הנפיקה על כן בולים של העדה הדרוזית ואף לא הזכירה אותה בשמה. הגיבור הלאומי הדרוזי סולטאן באשא אל-אטרש מופיע בבול סורי כגיבור לאומי סורי, מבלי לציין את השתייכותו העדתית או את עמידתו בראש המרד הדרוזי בצרפתים. בסדרת בולים המוקדשת לתלבושות נשים מופיעה גם אישה מג'בל אל-ערב (הר הדרוזים), אך מבלי לציין את זיקתה לדרוזים. בול ובו תמונת האנדרטה לחללי מרד 1925 שהוקמה בסוידא, בירת הר הדרוזים, אינו מציין שהמדובר במרד דרוזי. סוריה גם לא הנפיקה בולים המוקדשים למקומות קדושים לדרוזים בסוריה.

המדיניות כלפי העדות השונות בלבנון, לפיה כל עדה היא בעלת ישות עצמאית בתוך המדינה, הביאה לכך שלא נגרע חלקה של העדה הדרוזית בבולים שהופיעו בלבנון. דיוקנו של המנהיג הדרוזי החשוב פח'ר אל-דין אל-מעני השני מופיע בבולים אחדים, שהונפקו בלבנון. יישובים דרוזיים בשני אזורי התיישבות של הדרוזים בלבנון (אל-שוף וואדי אל-תים), והמבנים החשובים בהם, מופיעים בבולים רבים. ועם זאת לבנון לא הנפיקה בולים המתארים מקומות קדושים לדרוזים.

מדינת ישראל מטפחת את הזהות הלאומית הדרוזית והקדישה בולים אחדים לעדה, אישיה, מוסדותיה והמקומות הקדושים. בין היתר הונפק בול הנושא את דיוקנו של הראש הרוחני של העדה הדרוזית בישראל שיח' אמין טריף. האתר המקודש ביותר לדרוזים, מקאם קבר אל-נבי שעייב, הונצח בשלושה בולים. אתר קדוש אחר, מקאם אל-נבי סבלאן, הונצח אף הוא בבול. כן הונפק בול מיוחד המוקדש לבית יד לבנים הדרוזים בדאלית אל-כרמל, לציון זכרם של חללי צה"ל הדרוזים שנפלו במערכות ישראל.